

ECONOMIA SOCIALĂ DE PIAȚĂ

MIHAIL VINCENTIU IVAN

**ECONOMIA SOCIALĂ
DE PIAȚĂ**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2017

Colecția ȘTIINȚE ECONOMICE

Redactor: Gheorghe Iovan

Tehnoredactor: Ameluța Vișan

Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IVAN, MIHAIL VINCENTIU

Economia socială de piață / Mihail Vincențiu Ivan. -

București : Editura Universitară, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-28-0635-4

339

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062806354

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2017

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE

comenzi@editurauniversitara.ro

O.P. 15, C.P. 35, București

www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

CAPITOLUL I – CONCEPTUL DE ECONOMIE SOCIALĂ DE PIAȚĂ	7
1.1 – Economia de piață	7
1.2 – Economia socială de piață	8
1.3 – Economia mixtă de piață	11
CAPITOLUL II – REPERE ISTORICE PRIVIND EVOLUȚIA ECONOMIEI SOCIALE DE PIAȚĂ..	13
2.1 – Precursorii	13
2.1.1 – John Stuart Mill	15
2.1.2 – Leon Walras.....	16
2.1.3 – John Maynard Keynes	19
2.1.4 – Colocviul Lippmann	23
2.2 – Ideologii.....	27
2.2.1 – Walter Euken.....	27
2.2.2 – Wilhelm Ropke și Alexander Rustow ..	41
2.2.3 – Școala de la Freiburg	47
2.3 – Constructorii.....	64
2.3.1 – Ludwig Erhard.....	64
2.3.2 – Discipolii lui Euken.....	65
2.3.3 – Alfred Muller-Armack.....	67
CAPITOLUL III – TEORIA ECONOMIEI SOCIALE DE PIAȚĂ	70
3.1 – Principiile economiei sociale de piață.....	70
3.2 – Elementele de politică economică.....	74

CAPITOLUL IV – MODELE ALE ECONOMIEI SOCIALE DE PIAȚĂ	77
4.1 – Modele specifice.....	78
4.1.1 – Modelul german.....	78
4.1.2 – Modelul nordic european.....	82
4.1.3 – Modelul japonez.....	83
4.1.4 – Modelul economiei de piață mixte.....	85
4.2 – Modele aplicate în paralel.....	87
4.2.1 – Modelul keynesist.....	87
4.2.2 – Modelul neokeynesist.....	89
4.2.3 – Modelul neoclasic european.....	90
4.2.4 – Modelul neoclasic american.....	91
CAPITOLUL V – APLICATII RECENTE ALE ECONOMIEI SOCIALE DE PIAȚĂ	95
5.1 – În Germania.....	95
5.2 – În Suedia.....	97
5.3 – În Canada.....	99
5.4 – În Japonia.....	100
ANEXE	106
Anexa 1 – Părerii esențiale ale unor adepți ai economiei sociale de piață.....	106
Anexa 2 – Câmpul de aplicații al economiei sociale de piață.....	107
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	112

CAPITOLUL 1

CONCEPTUL DE ECONOMIE SOCIALĂ DE PIAȚĂ

1.1 – Economia de piață

Piața este conceptul cheie din expresia “economie de piață”. Piața este locul de întâlnire dintre oferta de bunuri ale agenților economici și cererea existentă din partea consumatorilor.

În sens practic, piața este locul în care se tranzacționează vânzarea sau cumpărarea unui bun economic. În sens abstract, piața reprezintă o sumă de informații despre cum se vinde sau se cumpără un bun economic. Există mai multe accepțiuni și tipuri ale termenului de piață: piață de mărfuri, piață de capital și piață de valori.

Prețul bunurilor economice se formează pe piață, în funcție de cererea și oferta existente pentru bunul economic respectiv. O astfel de economie în care prețul bunurilor economice se formează pe piață, în funcție de cerere și ofertă este economia de piață.

În economia de piață clasică acționează, de regulă, legea generală a ofertei, care reglează relația existentă între

cantitatea de bunuri economice oferite spre consum și prețul unitar mediu al acestora.

În economia de piață perfectă, echilibrul tuturor forțelor pieței, dintre cerere și ofertă este cel care influențează hotărâtor evoluția economiei și societății. În realitate există concurența, competiția între agenții economici și consumatorii care participă la activități de piață. Concurența - reprezintă o confruntare specifică între agenții economici, atunci când în cadrul mecanismului economic existent se încearcă funcționarea pentru obținerea de profit de către agenții economici respectivi.

Esența oricărui tip practic de economie de piață este deci, obținerea de profit în urma proceselor economice de vânzare sau cumpărare de pe piața respectivă.

1.2 – Economia socială de piață

Walter Eucken, principalul ideolog al economiei sociale de piață, este cel care a formulat teoria tipurilor ideale de economie – *tipuri care reflectă economia concretă (...), sunt tipuri reale ce caracterizează organizația economică sau treapta dezvoltării economice (...), sunt modele create de mintea oamenilor, forme ideale, adevărate tipuri ideale*. Cele două tipuri ideale de economie propuse de Eucken erau:

- un sistem de piețe libere unde guvernează competiția sau legea cererii și a ofertei (*Freie Verkehrswirtschaft*);
- un regim de economie centralizată sau monopol de stat (*Zentralgeleitete Wirtschaft*).

Referindu-se la aceste modele, Anghel Rugină nota: *De aici și din multe alte convorbiri avute cu el (cu W. Euken - n.n.), nu mi-a fost greu să descopăr că primul model reprezintă de fapt un sistem de echilibru și al doilea model, un sistem de dezechilibru, deși Euken niciodată nu a abordat această linie de gândire sau terminologie.*

Economia socială de piață reunește sistemul de piețe libere cu intervenția statului în domeniul social, în special în ceea ce privește echilibrarea veniturilor, asistența socială, gratuitatea unor servicii sociale. Cele patru tipuri de intervenții pozitive ale statului sunt: de reglare, de compensare, de protecție și de satisfacere a unor nevoi colective, iar cele trei tipuri de efecte negative se măsoară în: impactul politicilor sociale asupra dinamismului economic, atitudinea de pasivitate creată de sistemul de protecție socială, agravarea unor situații *tratate* social.

Alte accepțiuni ale economiei sociale subliniază că aceasta regroupează activități economice exercitate de societăți cooperative sau asociații mutuale (de întrajutorare), în care etica acțiunilor realizate se regăsește în principiile următoare: autonomia gestiunii, înțâietatea persoanelor și a muncii asupra capitalului în repartizarea veniturilor.

Cele mai importante obiective ale economiei sociale sunt:

- a) reorganizarea muncii și participarea lucrătorilor la procesul de decizie în întreprinderi și servicii publice;
- b) dezvoltarea regională, locală și comunitară;
- c) orientarea strategiilor desfășurate de actori sociali, sindicate și asociații patronale.

Analizând separat cei doi termeni ai conceptului *economie socială* constatăm că, primul dintre ei se referă la producția concretă de mărfuri sau servicii, la o creștere netă a bogăției colective, iar al doilea, la măsura în care se ameliorează calitatea vieții populației, la modul în care se creează posibilități de activitate pentru persoanele fără loc de muncă în cadrul unor servicii publice sau prin intermediul unor prestații sociale.

Sectorul *economiei sociale* nu poate fi considerat nici public, pentru că este finanțat în cea mai mare parte din surse neguvernamentale, nici privat pentru că nu aparține *cuiva*, ci, *tuturor*.

Economia socială regroupează activități economice exersate de întreprinderi sau asociații a căror etică se traduce prin principiile următoare:

- finalitatea serviciilor pentru membrii sau colectivitatea respectivă, înaintea profitului;
- autonomia de gestiune;
- procesul de decizie democratică;
- primatul persoanelor și al muncii asupra capitalului, în repartitia veniturilor;
- luarea în sarcină a responsabilităților individuale și colective.

Economia socială poate să se dezvolte în toate sectoarele care răspund unor nevoi ale populației și ale colectivității. În unele din aceste sectoare și, mai ales, în cele care răspund nevoilor sociale, economia socială constituie acel sector *intermediar* între stat și piața privată. Forțele economiei sociale sunt: capacitatea sa de a detecta noi nevoi și de a le satisface; capacitatea de a transforma

nevoile în locuri de muncă; capacitatea de a mobiliza forțele și rețelele cele mai diverse și mai numeroase; marea sa capacitate de democratizare; capacitatea de a asigura o mai bună utilizare a resurselor sociale redistribuite.

Gilles Beauchamp, președintele Comitetului provizoriu pentru pregătirea *Colocviului anului 2000 – O planetă, un sat*, susține necesitatea practicilor de dezvoltare comunitară și dezvoltare socială pe glob, precum și dezvoltarea autonomiei organizațiilor societății civile. *Este timpul* – afirmă acesta – *ca acțiunea noastră locală să ofere mijloacele de a intra în legătură cu alte acțiuni locale, într-o lume în care se confruntă aceleași efecte perverse ale unei liberalizări exagerate într-un capitalism mondializat. Trebuie să favorizăm emergența unui “social mondializat” care impulsionează o responsabilitate cetățenească la scară internațională.*

1.3 – Economia mixtă de piață social-umanistă este o construcție teoretică, o îmbinare sui-generis a caracteristicilor definitorii ale economiei de piață cu cele ale economiei sociale. După opinia acad. N.N. Constantinescu, criteriile fundamentale ale economiei mixte de piață sunt: eficiența economică, eficiența socială și eficiența ecologică, corelate reciproc.

Această economie tinde să răspundă cât mai concret posibil drepturilor omului la viață, la libertate, la muncă, la un trai decent, la o locuință decentă, ca și dreptului fiecărei națiuni la dezvoltare în toate domeniile evoluției moderne.

Economia mixtă de piață social-umanistă este o economie deschisă ce combină interesele economice și

sociale naționale cu cele internaționale. Ea folosește regulile economice ale pieței concurențiale, dispunând, prin intervenția statului, de pârghiile necesare pentru corectarea erorilor sau eșecurilor pieței; alături de concurență și libera inițiativă, dezvoltă parteneriatul economico-social, coordonând mișcările de ansamblu ale economiei și societății.

CAPITOLUL 2

REPERE ISTORICE PRIVIND EVOLUȚIA ECONOMIEI SOCIALE DE PIAȚĂ

2.1 – Precursorii

Economia socială de piață, ca doctrină și model economic, are o istorie, prin a cărei înțelegere se poate lămurii și clarifica conceptual; se poate explica cum a apărut, a prins contur și s-a integrat elementul social în jocul pieței libere. Deși mai multe surse de informație leagă momentul nașterii economiei sociale de piață de condițiile speciale ale Germaniei în primii ani de după al doilea război mondial, totuși premisele acestui tip de economie au început să prindă contur, cu mult timp înainte, chiar la unii economiști de orientare liberală.

Prefacerile economice și politice care au urmat după primul război mondial au surprins gândirea economică convențională de orientare neoclasică și liberală total nepregătită să facă față, prin explicații și propuneri practice, problemelor economice cu care era confruntată omenirea, în special Europa și SUA. Presiunile noilor fenomene economice și sociale, precum revoluțiile ruse din 1917, proliferarea regimurilor totalitare, criticile primite din partea unor gânditori de alte orientări, i-au silit pe reprezentanții

neoclasicismului și ai liberalismului tradițional să caute modalități de adaptare la realitatea aflată în plin proces de transformare.

Suștinând economia modernă de piață și liberalismul economic, dar, în același timp, recunoscând unele imperfecțiuni și neajunsuri ale acestora, o serie de gânditori liberali au formulat critici la adresa lor și unele opțiuni de politică economică ce contrazic sau încalcă, în parte, liberalismului economic clasic. Principala critică la adresa economiei moderne de piață, realizată chiar din interiorul liberalismului, a constituit-o contrastul supărător între bogați și săraci, respectiv prezența unor grupuri sociale cu câștiguri mari bazate pe monopolul proprietății private asupra unor factori de producție și a altora cu câștiguri mici, bazate doar pe efortul propriu, inegal apreciat. Consecința practică a acestei critici a fost propunerea unor măsuri de politică economică menite să limiteze situațiile celor privilegiați de proprietatea privată.

Criticile aduse liberalismului de adversarii lui prezintă interes științific, nu atât sub aspect ideologic, cât mai ales metodologic și analitic, în sensul că au dezvăluit niște carențe reale ale acestuia și au contribuit la îmbogățirea instrumentelor de analiză pentru investigarea mai minuțioasă și mai profundă a economiei de piață. O caracteristică a gânditorilor liberali radicali o constituie apelul lor insistent la intervenția statului pentru a atenua contrastul îngrijorător între bogați și săraci, pentru a adopta anumite măsuri practice, de politică economică, mai ales în domeniul repartiției și redistribuirii venitului național. Aceștia au fost adesea calificați ca *liberali socialiști* sau

chiar *socialiști* pentru că măsurile pe care le propuneau vizau îmbunătățirea situației materiale a celor mai săraci.

Practic, s-a conturat o dublă mișcare de idei care a încercat să suplinească unele lacune și carențe ale gândirii economice neoclasice: pe de o parte, tendința unora dintre neoclasici, mai receptivi la aspectele realității, de a ține seama atât de aprecierile subiective ale oamenilor, cât și de factorii obiectivi din economie, iar pe de altă parte, manifestarea unor critici împotriva unora dintre deficiențele reale ale gândirii economice neoclasice și împotriva unor încercări de reînnoire metodologică și teoretică în economie.

Ne vom referi la câțiva dintre precursorii și fondatorii doctrinali ai economiei sociale de piață care, împărtășind valorile fundamentale ale liberalismului, au devenit deschiși reformelor economice și sociale.

2.1.1 – John Stuart Mill (1806-1873) a pornit de la legătura dintre libertatea economică și libertatea politică, pe care nu le separa, susținând că *tot ce limitează concurența este rău, iar tot ce o extinde e un bine definitiv*. A fost un adept al reformelor propunând un program liberal de politică socială prin care sugera trei direcții de reformă:

- a) schimbarea repartiției, nu a producției și circulației;
- b) proprietatea individuală este bună, dacă și regulile gestionării ei și ale împărțirii rezultatelor sunt bune. Problema schimbării proprietății individuale a fost pusă în contextul calității regulilor gestionării, ale repartiției, ale rezultatelor vizând condițiile de trai și de civilizație ale oamenilor.

J.S. Mill compară proprietatea colectivă cu proprietatea privată individuală, analizând măsura în care cele două sisteme de proprietate *acordă suma cea mai mare de libertate și de spontaneitate umană. După ce mijloacele de subzistență sunt asigurate, nevoia cea mai imperioasă a ființei umane este cea de libertate... Intensitatea acestei nevoi sporește în loc să se micșoreze, pe măsură ce inteligența și facultățile morale se dezvoltă.* Se înțelege că orice sistem de proprietate, prin care se asigură sporirea bunăstării materiale în detrimentul libertății este sortit, mai devreme sau mai târziu, eșecului;

- c) în demersul teoretic în problemele proprietății și ale repartiției, J.S. Mill pune în discuție și problemele viitorului societății, oscilând între libertate și socialism. Contradicțiile, inechitățile, distorsiunile economiei și societății capitaliste l-au condus spre un socialism sui-generis în care problema socială a viitorului ar consta în *a concilia cea mai mare libertate de acțiune a individului, cu dreptul tuturor asupra proprietății materiilor primite oferite de planetă și cu participarea tuturor la profiturile muncii în comun.*

2.1.2 – Leon Walras (1834-1910), profesor de economie politică la Universitatea din Lausanne, a dorit să fie un reformator, care să amelioreze condițiile sociale, ca urmare a abordării științifice a mecanismelor economice, făcând distincție între trei domenii ale științei economice și anume: economia pură, economia concurențială (aplicată) și

economia socială. În lucrarea sa *Teoria matematică a avuției sociale* (1883) pune în evidență atât distincția cât și legătura dintre aceste trei domenii. După L. Walras economia pură studiază în principal fenomenele rezultând din raporturile omului cu bunurile, iar economia socială este acea parte a științei economice, despre avuția socială, care tratează repartitia acestei avuții între indivizi și stat și care recurge la principiul dreptății. El arată ca economia pură reprezintă baza economică a economiei sociale, dacă economia concurențială este lăsată să funcționeze liber. Astfel, economia concurențială alocă în așa fel factorii și proporționează valorile de întrebuințare, încât asigură pentru societate belșug și bunăstare, în termenii satisfacerii necesităților oamenilor de acces la bunuri și servicii. Practic, el a sugerat *teoria bunăstării economice*, de mai târziu, care își propune să soluționeze problema optimizării distribuirii veniturilor, în condițiile asigurării avantajului atât la nivelul individului, cât și la cel social.

Deși în elaborarea teoriei echilibrului economic general, L. Walras a făcut abstracție de rolul statului, totuși realitatea i-a arătat că statul este necesar și în acest sens menționa: *O societate economică n-ar putea să funcționeze fără intervenția unei autorități însărcinată cu menținerea ordinii, securității, cu realizarea dreptății, cu asigurarea apărării naționale și cu îndeplinirea multor altor lucruri necesare. Or, statul nu este un întreprinzător; el nu-și vinde produsele pe piață, nici după principiul liberei concurențe, nici după principiul monopolului sau al maximizării produsului net; el le vinde adesea cu pierdere, le dă uneori gratuit...Și noi credem (...) că el trebuie să procedeze în acest fel din motivul că serviciile statului fac obiectul unui*

consum colectiv și nu individual. Cheltuielile făcute de stat, în sensul arătat, sunt acoperite, de regulă, din impozite luate de la populație, fapt considerat de el ca incorect și nedrept. După L. Walras, corect ar fi ca acestea să fie acoperite din renta ce ar trebui încasată de stat prin trecerea în proprietatea statului a pământului și a altor monopoluri economice naturale, care ar asigura resursele necesare statului și ar duce la desființarea impozitelor. *Această răscumpărare s-ar face practic, prin intermediul unei emisiuni de rente, ale căror titluri ar fi oferite proprietarilor în schimbul pământului lor și prin răscumpărarea minelor, a drumurilor de fier și a altor monopoluri economice,* cu scopul de a ușura și stimula desfășurarea concurenței în condiții cât mai bune.

După L. Walras, statul și individul nu se opun unul altuia, ci, se completează, având fiecare domeniul lui. Statul este însărcinat să asigure condițiile generale de existență comună tuturor oamenilor; individul este însărcinat să-și realizeze, după aptitudinile, munca și perseverența sa, poziția personală în societate. Pentru ca fiecare să-și poată îndeplini sarcina sa, trebuie să i se asigure resursele necesare: individului - resursele provenind din munca și capacitatea sa de economisire, statului - venitul provenind din progresul social general, adică renta pământului. Astfel, statul nu va mai avea nevoie să ia particularilor prin impozit, o parte din fructele muncii lor.

Teoria economică imaginată de L. Walras despre rolul statului nu este decât un *socialism științific* particular, diferit de cel marxist; un socialism care se înfățișează ca o economie de piață, cu un stat puternic și ferm, capabil să țină frâu liberei concurențe, un stat însărcinat cu punerea în

practică a principiului cerere – ofertă, un stat chemat să fie prezent în producție și repartiție, cu responsabilități foarte clare pentru a realiza un *echilibru între drepturile individului și cele ale statului însuși*. Walras a încercat să arate că piața și concurența pot exista foarte bine și dincolo de capitalism, că drepturile de proprietate asociate pieței transcend capitalismul.

Față de problemele economico-sociale, cu care se confruntau economiile naționale de piață după primul război mondial, probleme acutizate de criza din 1929-1933, au fost exprimate și alte atitudini.

2.1.3 – J.M. Keynes (1883-1946), profesor de economie politică, a mers pe o cale radical nouă, caracterizată pe de o parte, prin reînnoirea teoriei economice, iar pe de altă parte, prin înzestrarea științei economice cu o funcție socială nouă – normativă, care să justifice intervenția statului în soluționarea problemei șomajului și a gestionării ciclurilor economice. Între Keynes și curentele de gândire economică devenite clasice (liberalism, marginalism etc.) nu s-a produs o ruptură, existând cel puțin două puncte comune și anume: adeziunea la proprietatea particulară, respectiv apărarea inițiativei private în economie și explicația psihologică a fenomenelor economice la scară microeconomică, pornind de la utilitatea marginală a bunurilor.

J.M. Keynes a procedat la un examen critic al teoriilor liberale și marginaliste, dominante și oficial acceptate de țările occidentale și a început să elaboreze o teorie economică mai cuprinzătoare, mai realistă și mai eficientă.

Teoria keynesistă urmărea să elimine nepotrivirea flagrantă dintre modelul clasic al economiei de piață și funcționarea efectivă a acesteia, ca și ruptura dintre urmările reale și cele presupuse ale liberalismului economic.

Opera economică a lui J.M. Keynes se bazează pe analiza mecanismului de funcționare a economiei de piață, cu scopul de a-i asigura perpetuarea în timp, atenuându-i sau înlăturându-i dezechilibrele care-l însoțesc, în condițiile în care se constatare că nu se verifică în practică ideea autoechilibrării prin libertatea formării prețurilor. Keynes crează deci o nouă teorie economică, ce avea drept cazuri particulare teoria *mâinii invizibile* (a lui A. Smith), teoria piețelor (a lui J.B. Say) și teoria echilibrului general (a lui L. Walras).

În criticile formulate, Keynes nu se referă la piață ca mecanism al economiei în general și nu vizează îndepărtarea pieței pentru a fi înlocuită cu altceva. Keynes a demonstrat iluzia autoechilibrării economiei de piață și iluzia liberului schimb, arătând că politicile liberale sunt nerealiste atât la scară macroeconomică, cât și la scară planetară. La nivel macroeconomic, liberalismul economic a dus la risipa de resurse și de capacități de producție ca urmare a dezechilibrelor, a disfuncționalităților în vânzarea mărfurilor și în efectuarea de investiții, precum și ca urmare a șomajului involuntar cronic.

Eșecul liberului schimb la nivel mondoeconomic s-a manifestat, după opinia sa, prin propagarea unor contradicții și conflicte care au dat naștere la o acerbă luptă pentru piețe, transformând comerțul internațional într-un *mijloc disperat de a menține ocuparea mâinii de lucru în propria țară, prin forțarea vânzărilor pe piețele externe și*